

Utbildningsutskottets betänkande

1985/86:2

om vissa gymnasieskolfrågor m. m.

UbU
1985/86:2

Motionerna

1984/85:520 av Kersti Johansson (c) och Ulla Ekelund (c) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att religionskunskapsämnet skall finnas som obligatoriskt ämne på gymnasiets tvååriga vårdlinje.

1984/85:611 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att livsåskådningsfrågor bör bli ett obligatoriskt moment i utbildningen av vårdpersonal.

1984/85:870 av Björn Samuelson m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om hur utbildningen för cirkusartister skall anordnas i Sverige.

1984/85:1024 av Gunhild Bolander (c) och Ingemar Eliasson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om en enhetlig tvåårig utbildning inom gymnasieskolan för vårdpersonal inom handikappomsorg,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om en ettårig utbildning för redan yrkesverksam vårdpersonal inom gymnasieskolans specialkurser som lägsta godtagbara nivå för vårdpersonal inom omsorgerna, genom en sammanslagning av grund- och påbyggnadskurs,

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om möjligheten att komplettera kunskaperna i svenska och engelska för den vårdpersonal som saknar utbildning i svenska och engelska på gymnasienivå och är intresserad av vidareutbildning på sociala omsorgslinjen,

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära översyn av lärarutbildningen så att såväl grundutbildning som sociala omsorgslinjen får lärare med erfarenhet av omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

1984/85:1331 av Linnea Hörlén m. fl. (fp) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap med religionskunskap som värdämne,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att religionskunskap blir ett obligatoriskt ämne på gymnasiets tvååriga linjer och i första hand på vårdlinjen.

1984/85:1342 av Bengt Lindqvist (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att förbättra utbildningen för vårdpersonalen inom omsorgerna.

1984/85:1847 av Ingvar Björk (s) och Börje Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om att åtgärder vidtas som säkrar rörelsehindrade elevers rätt till gymnasieundervisning.

1984/85:1888 av Kersti Johansson (c) och Ulla Ekelund (c) vari yrkas att riksdagen uttalar att religionskunskapen får plats som värdämne i kulturkunskapen.

1984/85:1896 av Göte Jonsson m. fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att religionskunskap införs som obligatoriskt ämne på gymnasiets tvååriga linjer i enlighet med vad som anförs i motionen.

1984/85:1899 av Sture Korpås (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att den bör ge skolöverstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för en försöksverksamhet med särskilda språkgymnasier, främst för icke västeuropeiska språk.

1984/85:1931 av Evert Svensson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att religionsämnet skall finnas som obligatoriskt ämne på vårdlinjen.

1984/85:1933 av Lars-Ingvar Sörenson (s) och Bengt Lindqvist (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om förslag till ändring i elevhemslagen så att den jämväl omfattar gymnasieskolan.

1984/85:2528 av Birgitta Rydle (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om försöksverksamhet med särskilda matematik- och språkgymnasier.

1984/85:2532 av Mona Saint Cyr (m) och Inger Wickzén (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om satsning på praktiska kunskaper i matlagning/ekonomisk hushållning inom ramen för de åtgärder som vidtas för arbetslös ungdom.

1984/85:2541 av Per Unckel m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen uttalats om fredsundervisningens innehåll.

1984/85:2544 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger invandrarbarn och elever med grava läs- och skrivsvårigheter möjlighet att på gymnasiet läsa engelska som C-språk.

1984/85:2796 av Rune Gustavsson m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om information i handikappfrågor.

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om handikappades utbildningsmöjligheter efter den obligatoriska skolan.

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner vilka väckts under allmänna motionstiden under riksmötet 1984/85 och som tar upp frågor vilka i huvudsak rör gymnasieskolan.

Vissa läroplansfrågor

I motionerna 1984/85:520 (c) och 1984/85:1931 (s) yrkas att riksdagen bör uttala sig för att *religionskunskap* skall finnas som obligatoriskt ämne på vårdlinjen. Motionärerna pekar på att religionskunskap visserligen återfinns bland en rad av tillvalsämnen på linjen men att det har svårt för att hävda sig i konkurrensen med framför allt engelska, i vilket ämne ju krävs fullbordade studier för allmän behörighet till högskolestudier. Motionärerna finner det emellertid otillfredsställande att vårdpersonalen på sjukhus och inom åldringsvården inte garanteras möjligheter att erhålla bättre beredskap i vad gäller frågor om liv och död, människosyn och religion. Ämnet religionskunskap har blivit ännu mer angeläget mot bakgrund av att personalen inom vårdsektorn i ökad utsträckning möter invandrare med helt annan kulturell bakgrund än vår egen.

Samma tankegångar återkommer i motionerna 1984/85:1331 (fp) och 1984/85:1896 (m). Motionärerna förordar, med hänvisning till vad de anfört, att religionskunskap bör bli ett obligatoriskt ämne på gymnasieskolans tvååriga linjer, i första hand på vårdlinjen (yrkande 2 i båda motionerna).

Även i motion 1984/85:611 (m) erinras om hur *livsåskådningsfrågor* speciellt berör vårdpersonal inom sjukhusvård, långtidsvård och åldringsvård. Invandringen har fört med sig nya religioner och andra synsätt, varför kraven på personalen har ökat. Motionärerna anser att livsåskådningsfrågor bör bli ett obligatoriskt moment i utbildningen av vårdpersonal. Detta kan, menar motionärerna, inrymmas inom ramen för ämnet psykologi eller arbetslivsorientering och bör också beaktas vid fort- och vidareutbildning av berörd personal.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

Som utskottet ser det tar motionärernas förslag sikte på att genom undervisning i ämnet religionskunskap och genom ökade insikter i livsåskådningsfrågor ge eleverna på främst vårdlinjen bättre förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt möta de krav som de ställs inför under sin kommande yrkesverksamhet. Utskottet delar motionärernas uppfattning att skolan genom sin undervisning skall ge eleverna den beredskap som krävs vid vård av gamla och svårt sjuka, bl. a. i vad avser psykologiskt stöd, frågor om liv och död och religiösa spörsmål.

Utskottet vill peka på att kursplanen för ämnet vårdkunskap (social servicelinje) bl. a. föreskriver att eleven genom undervisningen skall skaffa sig kunskaper om vård av svårt sjuka och döende som vårdas i hemmet samt kunskaper om egna och andras reaktioner. Vidare föreskrivs för samma ämne (vårdlinjen) att eleven skall utveckla förmågan att i vårdarbetet förstå och respektera människors rätt till bl. a. personlig integritet med hänsyn till bl. a. kulturell och religiös bakgrund. Eleven skall skaffa sig insikt om den

speciella omvårdnad som krävs och de förväntningar patient och anhörig har på personalen vid sjukdom som leder till död samt skaffa sig fördjupade kunskaper om vård i livets slutskede och betydelsen av sjukvårdspersonalens omsorg om patient och anhöriga. Eleven skall också skaffa sig insikt om egen förmåga att skapa kommunikation och goda relationer mellan vårdpersonal, sjuka och anhöriga samt hur man bearbetar upplevelser och attityder tillsammans med övriga i arbetslaget.

I regeringens skrivelse 1982/83:31 om vård i livets slutskede, m. m. redovisades de åtgärder som regeringen hade vidtagit med anledning av betänkanden och rapporter från utredningen (S 1974:09) rörande vissa frågor beträffande sjukvård i livets slutskede. I avsnittet Underlag till vårdprogram behandlas bl. a. etiska och religiösa frågor. Föredragande statsrådet anförde bl. a. följande (s. 9):

Vården av döende måste präglas av respekt för människors etiska och religiösa övertygelse. Det är viktigt att döendes önskemål om att få kontakt med t. ex. en präst snabbt kan tillgodoses. Sjukhusens andliga vård genom svenska kyrkan och andra trossamfund bör ges goda arbetsmöjligheter och bör intimt samverka med vårdpersonalen. Minoritetsgruppers religiösa behov bör om möjligt också tillgodoses. Även dessa andliga och etiska frågor bör behandlas i underlaget till vårdprogram.

Utskottet har i det föregående som sin uppfattning angett att eleverna genom undervisning skall erhålla sådana kunskaper och insikter i bl. a. religiösa spörsmål att de i sin yrkesutövning vid vård av gamla och svårt sjuka på ett tillfredsställande sätt kan möta de krav som ställs.

Vidare har utskottet redovisat dels läroplanens föreskrifter om undervisning i sådana ämnesmoment som avser bl. a. kunskaper i livsåskådningsfrågor, dels vad som uttalats i frågan i regeringens skrivelse 1982/83:31. Oaktat dessa redovisade förhållanden vill utskottet med hänvisning till vad som anförs i flertalet av de förevarande motionerna inte utesluta att ämnet religionskunskap har en nyckelroll, när det gäller att ge eleverna goda kunskaper i nu berört hänseende.

Den gymnasiala yrkesutbildningen ses f. n. över av en särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet (ÖGY). Arbetsgruppen väntas redovisa sina överväganden och förslag i december innevarande år.

Enligt utskottets mening är det mot bakgrund av vad utskottet har anfört om undervisning i livsåskådningsfrågor m. m. av värde att religionskunskapsämnets ställning blir föremål för överväganden i samband med beredningen av ÖGY:s förslag. Därvid bör möjligheten prövas att föra in religionskunskap som obligatoriskt ämne på vårdlinjen och sociala servicelinjen. Detta bör riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:520, 1984/85:611, 1984/85:1331 yrkande 2, 1984/85:1896 yrkande 2 och 1984/85:1931 som sin mening ge regeringen till känna.

I motionerna 1984/85:1331 (fp) yrkande 1 och 1984/85:1888 (c) berörs den försöksvis bedrivna verksamheten med ämnet kulturkunskap. Med hänvisning till vad i motionerna anförts om bl. a. religionens betydelse för utformningen av mänsklig kultur begärs att regeringen skall lägga fram förslag om försöksverksamhet med *ämnet kulturkunskap med religionskunskap som värdämne*.

Riksdagen beslutade våren 1984 på förslag av regeringen att försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap får anordnas fr. o. m. läsåret 1984/85 (prop. 1983/84:100 bil. 10, UbU 1983/84:19, rskr. 1983/84:321). Av vad utskottet då hade erfarit framgick att man inte avsett att utesluta vare sig religionskunskap som värdämne eller religionskunskapslärare som ansvariga också för ämnet kulturkunskap. Regeringen har sedermera meddelat bestämmelser om försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap i gymnasieskolan (SÖ-FS 1984:128). Av dessa framgår bl. a. att vid uppläggnen av undervisningen i kulturkunskap skall särskilt sambanden med andra ämnen såsom historia, samhällskunskap, språk, religionskunskap och musik beaktas.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1984/85:1331 yrkande 1 och 1984/85:1888.

I motion 1984/85:2544 (m) anføres att det för vissa barn, t. ex. invandrare och barn med grava läs- och skrivsvårigheter, brukar uppstå en konflikt mellan å ena sidan behovet av att få koncentrera sig på träning av basfärdigheter såsom att läsa och skriva, å andra sidan deras önskan att läsa engelska. På högstadiet uppstår svårigheter att följa undervisningen i engelska allmän kurs. Enligt motionären skulle möjligheten att läsa engelska som C-språk i gymnasieskolan förbättra de berörda barnens situation. De skulle kunna få koncentrera sig på basfärdigheterna i svenska under högstadietiden samtidigt som de vore säkra på att få lära sig engelska i gymnasieskolan.

Med anledning av motionen vill utskottet peka på följande förhållanden.

Som villkor för allmän behörighet att anta till grundläggande högskoleutbildning gäller bl. a. att den som söker utbildningen bl. a. har kunskaper i engelska, som motsvarar slutförd lärokurs om minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan. Engelska är inte nybörjarspråk i gymnasieskolan, vilket i praktiken innebär att den studerande för att kunna följa undervisningen i engelska i gymnasieskolan bör äga kunskaper motsvarande grundskolans utbildning i engelska, när studierna påbörjas. Den av motionären förordade ordningen med engelska som C-språk (nybörjarspråk) för vissa elever i gymnasieskolan medför inte att de erhåller behörighet i berört hänseende för högskolestudier utan kompletterande studier.

Att införa engelska som C-språk medför ökade kostnader.

Enligt gällande bidragsbestämmelser utgår statligt bidrag till kostnaderna för stödundervisning i svenska i grundskolan som anordnas dels för elever som har minoritetsspråk som hemspråk, dels för invandrarelever som har svenska som huvudsakligt hemspråk och som har behov av stödundervisning. Sådan stödundervisning får anordnas i stället för undervisningen enligt timplanen.

För elever i gymnasieskolan som har minoritetsspråk som hemspråk och som behöver och önskar delta i extra undervisning i svenska anordnas sådan undervisning i form av stödundervisning eller undervisning i ämnet svenska som främmande språk. I det senare fallet sker undervisningen i utbyte mot timmar i den ordinarie undervisningen (jfr 8 kap. 4 d § skolförordningen och förordning 1982:490 om extra undervisning i svenska för vissa elever i gymnasieskolan).

Beträffande sådana andra elever än invandrarelever som har grava läs- och skrivsvårigheter och som berörs i motionen erinrar utskottet om de särskilda resurser (förstärkningsresurser) som disponeras inom såväl grundskolan som gymnasieskolan för dessa elever.

Med hänvisning till de redovisade förhållandena föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1984/85:2544.

Skolans fredsundervisning behandlas i motion 1984/85:2541 (m). Enligt motionen har kritik riktats mot det sätt på vilket fredsundervisningen har planerats och genomförts. Motionärerna kräver ett uttalande av riksdagen om innehållet i fredsundervisningen varav det skall framgå att skolan främjar freden genom att ge eleverna en saklig undervisning om dess förutsättningar och om orsaker till krig. Skolarbetet bör präglas av riksdagens enhälliga uttalande om frihetens betydelse för en varaktig fred. I undervisningen i samhällskunskap och historia bör säkerhetspolitiken och försvarets uppgift att bevara freden behandlas utförligt.

Med anledning av motionsledes framförda förslag behandlade utskottet under det förra riksmötet skolans undervisning om freds- och konfliktrågor (UbU 1984/85:4 s. 9 f.). Utskottet anförde bl. a. att det är en viktig uppgift för skolan att ge eleverna kunskaper om förhållanden som leder till mänskliga, sociala och nationella konflikter, så att elevernas engagemang för fred och internationell förståelse ökar. Utskottet pekade på att frågor om fred och internationellt samarbete tas upp i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan och konstaterade därmed att undervisning i frågor om fred och internationell förståelse skall meddelas i skolan. Utskottet underströk det angelägna i att fredsundervisningen sker i sådana former att elevernas kunskaper om fredens förutsättningar och om krigs orsaker förbättras. Fördjupade kunskaper i samhällskunskaps- och historieämnena är härvidlag av central betydelse, menade utskottet.

Mot bakgrund av nu förevarande motion vill utskottet dels hänvisa till sin behandling av frågan om fredsundervisningen under det förra riksmötet, dels anförda följande.

Liksom all annan undervisning i skolan måste fredsundervisningen vara inriktad på kunskapsuppbyggnad och präglas av objektivitet och saklighet.

Enligt utskottets uppfattning bör frågor om frihet och självständighet ha en självklar plats i undervisningen.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har nyligen givit ut ett servicematerial *Fredsundervisning med underrubrikerna Fred, Frihet, Utveckling, Mänskliga rättigheter* (S 85:13, 25 sidor). SÖ vill med materialet ge synpunkter på hur undervisningen om fredens villkor och förutsättningar kan utformas och ges en starkare förankring i skolan. Bl. a. framhålls följande. Det är en självklarhet att fredsundervisningen måste bygga på och kräva kunskaper. Det rör sig om invecklade och komplicerade sammanhang, där det inte finns några enkla svar och lösningar (s. 18). I det sammanhanget erinras om att en korrekt och saklig behandling av den av riksdag och regering fastlagda säkerhetspolitiken skall ingå som en självklar del i fredsundervisningen.

Utskottet har tidigare konstaterat att läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan innehåller sådana bestämmelser att undervisning i freds- och

konfliktfrågor skall meddelas i skolan (jfr s. 8 ff. i SÖ:s servicematerial). Enligt utskottets uppfattning bör läroplanernas föreskrifter, det av SÖ utgivna servicematerialet och ett fortsatt arbete med de nu aktuella frågorna från berörda myndigheters sida kunna medverka till att fredsundervisningen i skolan sker i tillfredsställande former.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1984/85:2541.

I motion 1984/85:2532 (m) erinras om att stora ekonomiska resurser satsas för att råda bot på ungdomsarbetslösheten. Av skäl som närmare utvecklas i motionen – motionärerna pekar bl. a. på att det råder brist på utbildad personal inom storhushållssektorn och bland hemsamariter – finner motionärerna det angeläget att en del av de medel som står till förfogande för arbetslös ungdom satsas på att lära ut grundkunskaper i bl. a. *praktisk matlagning och ekonomisk hushållning*.

Utskottet avstyrkte under riksmötet 1983/84 ett likartat motionsyrkande och hänvisade då till att ifrågavarande önskemål om utbildningar bör kunna tillgodoses inom det reguljära systemet med specialkurser, inkl. de lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurserna (LA-kurserna) (UbU 1983/84:19 s. 42). Med samma motivering avstyrker utskottet även förevarande motion.

Förslag om nya utbildningar

I motionerna 1984/85:1024 (c, fp) och 1984/85:1342 (s) föreslås med hänvisning till likalydande motiveringar ett i huvudsak samstämmigt åtgärdsprogram för utbildning av vårdpersonal inom omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Förslagen framförs mot bakgrund av att beredningen av den nya omsorgslagen (prop. 1984/85:176, SoU 1984/85:27, rskr. 1984/85:386) inte mynnade ut i förslag om åtgärder för att förbättra den berörda personalens utbildning. Motionärerna pekar bl. a. på att ungefär hälften av vårdpersonalen på vårdhem och specialsjukhus helt saknar utbildning för sitt arbete. Förslagen innebär i huvudsak följande. En enhetlig tvåårig utbildning bör skapas inom gymnasieskolan för ifrågavarande vårdpersonal. Redan yrkesverksam vårdpersonal bör kunna erhålla en ettårig utbildning inom ramen för gymnasieskolans specialkurser genom sammanslagning av nuvarande kortare grund- och påbyggnadskurser. Den vårdpersonal som saknar utbildning i svenska och engelska på gymnasienivå och som önskar fortsatt utbildning i högskolan (sociala omsorgslinjen) bör få möjlighet till kompletterande studier. Slutligen bör en översyn av lärarutbildningen ske så att såväl grundutbildningen som utbildningen på sociala omsorgslinjen har lärare med erfarenheter av omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

I vad gäller frågan om en enhetlig tvåårig utbildning inom gymnasieskolan för vårdpersonal inom omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda har utskottet inhämtat att SÖ planerar att i samråd med socialstyrelsen arbeta fram och under år 1986 föreslå en enhetlig gymnasial utbildning för personal inom ifrågavarande område. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet yrkande 1 i motion 1984/85:1024 och motion 1984/85:1342 i motsvarande del.

Beträffande en ettårig utbildning för redan yrkesverksam vårdpersonal är

det möjligt att, om så anses motiverat och ändamålsenligt, lägga samman befintliga korta utbildningar (specialkurser) till en längre specialkurs. Som utskottet ser det kan motionärernas förslag genomföras utan någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att utskottet senare denna dag kommer att fatta beslut i anledning av förslag av regeringen om uppdragsutbildning (prop. 1984/85:195). Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna 1984/85:1024 yrkande 2 och 1984/85:1342 i motsvarande del.

Under en övergångstid fram till den 1 juli 1986 gäller att kunskaper i engelska inte krävs för den som söker att bli antagen till ett antal nya vårdutbildningar, bl. a. sociala omsorgslinjen, och är behörig enligt den s. k. 25:4-regeln. Den som därefter behöver komplettera sina kunskaper genom studier i engelska eller annat ämne för att erhålla behörighet för tillträde till grundläggande högskoleutbildning bör normalt kunna hänvisas till den kommunala eller statliga vuxenutbildningen. Något uttalande av riksdagen om förslag av regeringen beträffande komplettering av kunskaper i svenska och engelska i enlighet med motionärernas önskemål anser utskottet inte vara påkallat. Riksdagen bör därför avslå yrkande 3 i motion 1984/85:1024 och 1984/85:1342 i motsvarande del.

När det slutligen gäller motionärernas yrkande om en översyn av berörd lärarutbildning vill utskottet erinra om att en av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) tillsatt arbetsgrupp för översyn av vårdlärarlinjen hösten 1983 lade fram en rapport med förslag om en förnyad vårdlärarutbildning. Rapporten har remissbehandlats och är föremål för ytterligare beredningsarbete inom UHÄ. Utskottet har erfarit att förslag från ämbetet till regeringen i ärendet kan väntas under hösten 1986. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet även yrkande 4 i motion 1984/85:1024 samt motsvarande del av motion 1984/85:1342.

Enligt vad som anförs i motion 1984/85:870 (vpk) riskerar det kunnande och artisteri som lockat människor till de svenska cirkusarna att inte kunna förnyas, då det i dag inte finns möjligheter till utbildning i vårt land för dem som vill bli cirkusarbetare eller cirkusartister. Riksdagen bör, föreslår motionärerna, mot bakgrund härav av regeringen begära förslag om hur *utbildning för cirkusartister* skall anordnas i Sverige.

Riksdagen behandlade under riksmötet 1980/81 utförligt frågan om utbildning av cirkus- och varietéartister (mot. 1979/80:1291, UbU 1980/81:3). Utskottet, som hade inhämtat yttranden över den då föreliggande motionen från UHÄ, SÖ och statens kulturråd, fann att frågan om utbildning inom landet av cirkus- och varietéartister kompliceras av många olika faktorer. Utskottet menade vidare att det inte fanns ekonomiska förutsättningar för en satsning på ifrågavarande utbildning. På utskottets förslag avslog riksdagen motionen.

Utskottet anser inte att förutsättningarna har förändrats. Det bör i sammanhanget påpekas att det är fråga om en heterogen yrkesgrupp, för vilken rekryteringsunderlaget måste antas vara begränsat i ett litet land som Sverige.

Studiehjälp och studiemedel kan beviljas för genomgång av sådan utbildning utomlands som saknas i Sverige eller som innehållsmässigt väsentligt skiljer sig från närmaste svenska motsvarighet (jfr Föreskrifter om

Med det anförda avstyrker utskottet motionen.

”Språkgymnasier” m. m.

I motion 1984/85:2528 (m) erinras om verksamheten med kombination av gymnasieskolstudier och specialidrott och den försöksverksamhet med personliga intresseval i vad avser estetiska ämnen varom riksdagen beslutade våren 1984 (jfr UbU 1983/84:29 s. 21). Motionärerna anser att samma möjligheter till specialisering bör ges i ämnen som matematik och språk. Med hänvisning härtill bör riksdagen av regeringen begära förslag om försöksverksamhet med *särskilda matematik- och språkgymnasier*.

Ett likartat förslag framförs i motion 1984/85:1899 (c), vari hemställs att SÖ av regeringen ges i uppdrag att utreda förutsättningarna för en försöksverksamhet med särskilda språkgymnasier, främst för icke västeuropeiska språk. Motionären hänvisar till att möjligheterna till utbildning i dessa språk vid unga år är otillfredsställande.

I samband med behandlingen av proposition 1983/84:116 om gymnasieskola i utveckling våren 1984 hade utskottet att ta ställning bl. a. till motionsledes framförda förslag om försöksverksamhet med språkgymnasier (UbU 1983/84:29 s. 21 f.). I likhet med vad som är fallet med förevarande motioner avsåg förslagen en verksamhet i sådana organisatoriska former som i huvudsak överensstämmer med formerna för den reguljära verksamheten med s. k. idrottsgymnasier, vilket innebär att jämkning av timplanen i viss omfattning kan medges. Utskottet förordade att försöksverksamhet med personliga intresseval skulle få anordnas i estetiska ämnen såsom musik och bild. En elevs speciella intresse för ett särskilt ämne som inte är idrott eller ett estetiskt ämne borde kunna tillmötesgåas inom den reguljära ramen för berört ämne eller berörda ämnen. Detta blev också riksdagens beslut (rskr. 1983/84:412). Utskottet erinrade i sammanhanget om de möjligheter till fördjupning som specialarbete och temastudier erbjuder.

Utskottet vill med anledning av de förevarande motionerna framhålla att redan valet av studieväg i gymnasieskolan är ett val som är betingat av personligt intresse eller personlig fallenhet. Den matematikintresserade elev som väljer naturvetenskaplig linje eller fyraårig teknisk linje får avsevärt mer undervisning i matematik än den som väljer en annan linje. Likaså erbjuds den språkintresserade eleven större möjligheter till språkstudier på humanistisk linje än på andra linjer.

Det finns enligt utskottet anledning att peka på att motionärernas förslag om matematik- och språkgymnasier innebär att elev befrias från deltagande i viss undervisning under sammanlagt högst fem veckotimmar per årskurs i ett eller flera ämnen i timplanen för den studieväg eleven tillhör för att under motsvarande tid ägna sig åt studier i matematik eller ett särskilt språk (jfr förordning (SÖ-FS 1984:223) om försöksverksamhet i gymnasieskolan med individuella timplanejämkningar för estetisk verksamhet).

Med hänvisning till det anförda och till sitt ställningstagande i frågan våren 1984 avstyrker utskottet motion 1984/85:2528. I detta sammanhang kan det

enligt utskottet finnas anledning att erinra om att SÖ i sin anslagsframställning för budgetåret 1986/87 föreslår en försöksverksamhet med särskild matematikkurs vid en gymnasieskola (Danderyd). Förslaget innebär ingen omfördelning av lektionstid.

Beträffande motion 1984/85:1899, som främst tar sikte på möjligheten att försöksvis vid särskilda "språkgymnasier" studera icke västeuropeiska språk, vill utskottet tillägga följande.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det med tanke på våra kulturella och kommersiella förbindelser med andra länder är av värde med ökade kunskaper i andra språk än de västeuropeiska. I läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70) meddelas allmänna bestämmelser till timplanerna. Enligt dessa är det möjligt att på tre- eller fyraårig linje anordna utbildning i annat modernt språk än tyska, franska, ryska eller spanska såsom C-språk (dock ej engelska). För detta fordras SÖ:s medgivande. Likaså efter särskilt medgivande av SÖ kan studium av utomeuropeiska moderna språk förekomma på humanistisk linje, varvid språket erhåller samma timtal som latin, eventuellt latin och grekiska, enligt timplanen för halv- eller helklassisk variant. Läroplanens bestämmelser medger sålunda studium av sådana språk som åsyftas i motion 1984/85:1899. Som utskottet ser det är det vissa praktiska omständigheter, såsom tillgången på kompetenta lärare, som sätter en gräns för de möjligheter att anordna undervisning i exempelvis utomeuropeiska språk som läroplanen erbjuder. Det borde emellertid enligt utskottets uppfattning vara möjligt att på vissa större orter genom utnyttjande av kvalificerade lärarkrafter inom högskolan bredda språkutbudet i gymnasieskolan i den riktning som motionären antyder. Det ankommer på utbildningshuvudmannen att ta erforderliga initiativ. Utskottet utgår från att den statliga skoladministrationen medverkar härvid.

Utskottet har i det föregående avstyrkt motion 1984/85:2528 om särskilda språk- och matematikgymnasier. Med hänvisning härtill och till vad utskottet därefter har redovisat om möjligheter att anordna undervisning i moderna språk i gymnasieskolan anser utskottet det inte vara påkallat att riksdagen uttalar sig om uppdrag till SÖ att utreda förutsättningarna för försöksverksamhet med språkgymnasier med särskild inriktning mot icke västeuropeiska språk. Riksdagen bör sålunda avslå även motion 1984/85:1899.

Handikappfrågor

I tre motioner behandlas frågan om *handikappade* (rörelsehindrade) *elevers möjligheter till gymnasial utbildning*.

I motionerna 1984/85:1847 (s) och 1984/85:1933 (s) erinras om riksdagens beslut hösten 1983 om avveckling av försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. i Skärholmens gymnasium (prop. 1983/84:27, UbU 1983/84:8, rskr. 1983/84:112). Enligt den förra motionen krävs nu att kommunerna anordnar boende och service för dem som måste bo utanför det egna hemmet. Emellertid saknas bestämmelser i skollagen eller annan lag som garanterar åtgärder som tillgodoser de rörelsehindrades behov av tjänster (boende, medicinsk service m. m.). Regeringen bör enligt motionärerna vidta åtgärder som säkrar

rörelsehindrade elevers rätt till gymnasieundervisning. I den senare motionen påpekas att landstingskommunernas skyldighet att genom anordnande av elevhem sörja för att rörelsehindrade eller eljest fysiskt handikappade barn kan delta i undervisning begränsas till att avse grundskolan (jfr Lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl., SFS 1965:136). Beslutet om avveckling av försöket vid Skärholmens gymnasium innebär risk, menar motionärerna, att enskilda elever kan drabbas och att ojämlikhet kan uppstå beroende på var man råkar bo. Motionärerna yrkar att riksdagen av regeringen begär förslag om ändring i lagen om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl., så att den omfattar jämväl gymnasieskolan.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

Riksdagen beslutade hösten 1983 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet (prop. 1983/84:27, UbU 1983/84:8, rskr. 1983/84:112). Beslutet innebär bl. a. att riket skall delas in i ett antal planeringsregioner och att planeringsberedningar skulle inrättas för handikappades undervisning. Vidare skulle försöksverksamheten med gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium i Stockholm upphöra. Någon intagning till utbildning på dittills gällande villkor skulle inte ske inför läsåret 1985/86 och senare. Utskottet framhöll emellertid att detta inte uteslöt att elever från hela landet tas in vid Skärholmens gymnasium som ett resultat av samarbete mellan planeringsberedningar. Medel motsvarande det särskilda statsbidraget som dittills hade utgått till elevernas undervisning vid Skärholmens gymnasium skulle föras över till det s. k. SÅS-anslaget. Kostnaden för elevens skolgång skall framdeles inte betalas helt med statliga medel. Den kommun där eleven bor skall ha ett ekonomiskt ansvar för elevens skolgång.

Styrelsen för vårdartjänst bedriver verksamhet med omvårdnad och därmed sammanhängande åtgärder för de rörelsehindrade eleverna vid Skärholmens gymnasium. Statligt bidrag utgår även för denna verksamhet. Bidraget avser således inte undervisningskostnader. Statens förhandlingsnämnd har regeringens uppdrag att förhandla om kommunalt övertagande av denna verksamhet.

Utskottet har erfarit att förhandlingar ännu pågår. I avvaktan på resultatet av dessa förhandlingar disponerar styrelsen för vårdartjänst tills vidare medel för fortsatt verksamhet (prop. 1984/85:100, SoU 1984/85:22, rskr. 1984/85:267). Enligt vad som förordades i prop. 1983/84:27 borde medel motsvarande det statliga bidraget till omvårdnad m. m. föras över till SÅS-anslaget att användas för åtgärder inom undervisningen.

Förevarande motioner tar sikte på de rörelsehindrade elevernas boende och omvårdnad. Som framgår av det föregående har riksdagen utgått från att kommunerna skall ansvara för de berörda elevernas skolgång och därvid även medverka till att eleverna erhåller den omvårdnad som krävs. Riksdagen har sålunda inte genom lagstiftning velat ålägga kommunerna skyldighet att svara för omvårdnad och teknisk assistans åt de handikappade elever som önskar gymnasial utbildning. Den osäkerhet som förefaller råda beträffande kommunernas åtaganden och som motionärerna ger uttryck för torde enligt utskottets mening hänföra sig till att en ny organisation just har genomförts och att det krävs viss tid för att finna nya former för verksamhe-

ten. Utskottet utgår fortfarande från att kommunerna är beredda ta sitt ansvar i nu berört hänseende. Utskottet är sålunda inte berett att med anledning av förevarande motioner föreslå riksdagen att av regeringen begära förslag om lagstiftning. Utskottet vill emellertid i sammanhanget erinra om att riksdagen i samband med beslut under det förra riksmötet om ny omsorgslag som sin mening gav regeringen till känna vad socialutskottet hade anfört om utredningsarbete med inriktning på att precisera vilka grupper som bör omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger (prop. 1984/85:176, SoU 1984/85:27, rskr. 1984/85:386). Syftet med utredningen borde enligt utskottet vara att utvidga omsorgslagen att gälla alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger.

Med hänvisning till vad utskottet nu har anfört om gymnasial utbildning för handikappade föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1847 och 1984/85:1933.

I motion 1984/85:2796 (c) yrkande 2 hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen har anförts om handikappades utbildningsmöjligheter efter den obligatoriska skolan. I motionen påpekas att den allmänna utvecklingen att öka möjligheterna till god utbildning för alla måste omfatta handikappade över hela landet. Enligt motionärernas mening bör möjligheterna för de handikappade förbättras genom en ökad tillgång på *elevassistenter inom gymnasieskolan*.

Utskottet har i det föregående redovisat den huvudsakliga innebörden av riksdagens beslut hösten 1983 om åtgärder för handikappade elever i det allmänna skolväsendet såvitt avser dessa elevers möjligheter till gymnasial utbildning. Härav framgår bl. a. att den kommun där eleven bor skall ha ett ekonomiskt ansvar för elevens skolgång. Om en elev går i en annan kommuns skola skall elevens hemkommun, dvs. den kommun där eleven är kyrkobokförd, betala interkommunal ersättning. Visst statligt bidrag till särskilda kostnader för elevens undervisning, såsom teknisk assistans, avses kunna utgå. Med hänvisning härtill och till vad i övrigt anförts i det föregående om kommunernas ansvar avstyrker utskottet motion 1984/85:2796 yrkande 2.

I motion 1984/85:2796 (c) behandlas även frågan om *information i handikappfrågor* (yrkande 1). Den allmänna kunskapen om funktionsnedsättningar är enligt motionärerna bristfällig. Handikappkunskap är en självklar del av undervisningen på alla utbildningsnivåer och bör ingå som en integrerad del i skilda ämnen, framhålls det i motionen. För vissa yrkesutbildningar är handikappkunskap av särskild betydelse.

Riksdagen behandlade under det förra riksmötet ett likartat motionsyrkande (mot. 1983/84:2513 yrk. 1, UbU 1984/85:4). Bl. a. erinrade utskottet då om att frågor om människor med skilda slag av handikapp tas upp i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan. Med hänvisning härtill och till av SÖ och UHÄ för regeringen redovisade uppdrag avseende bl. a. behov och utbildning av lärare för insatser inom skolväsendet för elever som behöver särskilt stöd ansåg utskottet att det fanns goda förutsättningar att uppnå syftet med bl. a. det då aktuella motionsyrkandet om utbildning och information i handikappfrågor. Utskottet hänvisar till vad som anfördes av utskottet i ärendet under det förra riksmötet och avstyrker härmed motion 1984/85:2796 yrkande 1.

Åberopande vad utskottet har anfört i det föregående hemställer utskottet

1. beträffande *ämnet religionskunskap samt undervisning i livs-
åskådningsfrågor*

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:520, 1984/85:611,
1984/85:1331 yrkande 2, 1984/85:1896 yrkande 2 och 1984/85:1931 som
sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

2. beträffande *försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1331 yrkande 1 och 1984/
85:1888.

3. beträffande *engelska som C-språk*

att riksdagen avslår motion 1984/85:2544.

4. beträffande *skolans fredsundervisning*

att riksdagen avslår motion 1984/85:2541.

5. beträffande *kurser i matlagning m. m.*

att riksdagen avslår motion 1984/85:2532.

6. beträffande *utbildning av vårdpersonal inom omsorgerna om
psykiskt utvecklingsstörda*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1024 och 1984/85:1342.

7. beträffande *utbildning av cirkusartister*

att riksdagen avslår motion 1984/85:870.

8. beträffande *matematik- och språkgymnasier*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1899 och 1984/85:2528.

9. beträffande *gymnasial utbildning för rörelsehindrade*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:1847 och 1984/85:1933.

10. beträffande *elevassistenter inom gymnasieskolan*

att riksdagen avslår motion 1984/85:2796 yrkande 2.

11. beträffande *information i handikappfrågor*

att riksdagen avslår motion 1984/85:2796 yrkande 1.

Stockholm den 7 november 1985

På utbildningsutskottets vägnar

Georg Andersson

Närvarande: Georg Andersson (s), Per Unckel (m), Helge Hagberg (s), Ylva
Annerstedt (fp), Lars Svensson (s), Birgitta Rydle (m), Barbro Nilsson (s),
Lars Leijonborg (fp), Göran Allmér (m), Margareta Hemmingsson (s), Larz
Johansson (c), Björn Samuelson (vpk), Marita Bengtsson (s), Kristina
Svensson (s) och Marianne Andersson (c).

1. Skolans fredsundervisning (mom. 4)

Per Unckel, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Enligt utskottets" och på s. 7 slutar "motion 1984/85:2541" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att fredsundervisningen bör präglas av riksdagens enhälliga tidigare uttalande om frihetens betydelse för en varaktig fred. Fredsundervisningen bör från denna utgångspunkt innefatta en saklig undervisning om fredens förutsättningar och om orsaker till krig. Den säkerhetspolitik, varom det råder bred enighet i vårt land, måste ges en utförlig behandling liksom försvarets uppgift som en fredsbevarande faktor.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har nyligen givit ut ett servicematerial "Fredsundervisning" med underrubrikerna Fred, Frihet, Utveckling, Mänskliga rättigheter (S 85:13, 25 sidor). Utskottet anser att materialet, trots vissa förtjänster, ej i tillräcklig utsträckning tagit fasta på riksdagens tidigare uttalande om frihetens grundläggande betydelse för en varaktig världsfred. Frågan om frihet gäller givetvis inte, tvärt emot vad SÖ-materialet framhåller, endast vår demokrati och vårt nationella oberoende. Också andra nationers möjligheter att uppnå demokrati och nationellt oberoende förutsätter frihet. Frihet är därvidlag inte en faktor som kan jämföras med fred, utveckling och mänskliga rättigheter, som SÖ-materialet gör, utan den överordnade förutsättningen för att fred skall råda i världen och för att respekten för de mänskliga rättigheterna skall kunna upprätthållas.

Utskottet finner därför att läroplanernas föreskrifter, det av SÖ utgivna servicematerialet och det fortsatta arbetet med de nu aktuella frågorna kräver ett riksdagens uttalande till stöd för fredsundervisningen.

Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1984/85:2541 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *skolans fredsundervisning*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2541 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet har anfört.

2. Språkgymnasier m. m. (mom. 8)

Per Unckel, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "I samband" och på s. 10 slutar "motion 1984/85:1899" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning så som den har kommit till uttryck i motion 1984/85:2528 att möjligheten bör öppnas för elever med särskilda intressen eller särskild fallenhet att specialisera sig på även andra områden än idrott och estetiska ämnen. Även när specialintresset faller inom ett område som täcks av skolämne. Utskottet anser sålunda att riksdagen bör ändra sitt beslut från våren 1984 att begränsa elevernas möjligheter till

personliga intresseval till dels den reguljära verksamheten med kombination av gymnasieskolstudier och specialidrott, dels försöksverksamhet med utökat timtal i estetiska ämnen (UbU 1983/84:29, rskr. 1983/84:412). En utvidgad möjlighet till specialisering bör inledas med en verksamhet där elevernas speciella intresse för språk eller matematik kan tillgodoses genom att timplanen jämkas till förmån för det berörda ämnet. Med sådan verksamhet skulle även syftet med motion 1984/85:1899 kunna tillgodoses.

Vad utskottet nu har anfört om språkgymnasier m. m. bör riksdagen med bifall till motion 1984/85:2528 och med anledning av motion 1984/85:1899 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *matematik- och språkgymnasier*

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:2528 och 1984/85:1899 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

3. Språkgymnasier m. m. (mom. 8)

Ylva Annerstedt (fp), Lars Leijonborg (fp), Larz Johansson (c) och Marianne Andersson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar "Beträffande motion" och slutar "motion 1984/85:1899" bort ha följande lydelse:

Motion 1984/85:1899 tar främst sikte på möjligheten att försöksvis studera icke västeuropeiska språk vid särskilda "språkgymnasier". Utskottet delar motionärens uppfattning att det med tanke på vårt lands kulturella och kommersiella förbindelser är av stort värde med ökade kunskaper i andra språk än de västeuropeiska. Bestämmelserna i läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70) medger visserligen studier i andra moderna språk än de vanliga västeuropeiska språken. Men vissa praktiska omständigheter såsom tillgång på kompetenta lärare sätter en gräns för dessa möjligheter. Det vore enligt utskottet av värde att former för samarbete mellan högskolan och det allmänna skolväsendet kunde utvecklas i syfte att i större utsträckning göra det möjligt att i gymnasieskolan studera exempelvis utomeuropeiska språk. Förutsättningarna för sådant samarbete torde vara bäst på högskoleorter. Utskottet anser att regeringen bör föranstalta om åtgärder för att vissa gymnasieskolor skall kunna ges en särskild profil med inriktning på språkundervisning. För sådana utbildningar bör hela riket vara upptagningsområde. Utskottet erinrar om vad SÖ i sin anslagsframställning för budgetåret 1986/87 har föreslagit om försök med särskild matematikkurs vid en gymnasieskola (Danderyd).

Vad utskottet nu har anfört om språkgymnasier bör riksdagen med anledning av motion 1984/85:1899 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *språkgymnasier m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:1899 och med avslag på motion 1984/85:2528 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

Språkgymnasier m. m. (mom. 8)

Ylva Annerstedt (fp) och Lars Leijonborg (fp) anför:

Beträffande individuella timplanejämkningar och möjligheterna att därigenom tillmötesgå gymnasieskolelevernas personliga intressen har vi den grundläggande uppfattningen att det bör vara möjligt även för elever med annan specialtalang än idrott eller med andra speciella intressen än för estetiska ämnen att utveckla sig genom anordningar liknande dem som förekommer vid s. k. idrottsgymnasier. Vi hänvisar till vad som anförts i denna fråga i reservation 16 (fp) fogad till utbildningsutskottets betänkande UbU 1983/84:29. De ifrågavarande timplanejämkningarna medger att upp till fem veckotimmar per läsår byts ut till förmån för det av eleven önskade ämnet.

Då vi inte funnit skäl för riksdagen att göra något särskilt uttalande med anledning av motion 1984/85:2528, avstår vi nu från att reservera oss.